

**KARAKALPAK, NOGAY, KUMUK,
KARAÇAY-BALKAR, KARAY VE KIRIM
TATARLARININ DİLLERİ İÇİN KISA
SÖZLÜK KAYNAKÇASI**

Yong-Söng Lİ

Karakalpakça Sözlükler

Karakalpaksko-russkiy slovar' (Karakalpakça-rusça sözlük): Nikolay Aleksandroviç BASKAKOV'un redaktörlüğünde 1958 yılında Moskova'da yayımlanan bu sözlük, 892 sayfalı olup 2 sütun halinde 30.000'e yakın sözcük içermektedir. 764-771. sayfalarda 2 sütun halinde coğrafi adlar listesi, 772-779. sayfalarda 3 sütun halinde Karakalpakça erkek ve kadın adları listesi, 780-787. sayfalarda 2 sütun halinde Karakalpak soy ve boy adları listesi, 789-866. sayfalarda Karakalpakçanın kısa grameri ve 867-888. sayfalarda ise 3 sütun halinde 1957 yılında onaylanan Karakalpakçanın yeni yazımını gösteren kılavuz yer almaktadır.

Karakalpak tiliniñ orfografiyalık sözligi: Karakalpak dilinin yazım kılavuzu olan bu sözcük, Ä. NURMUĖANOVA ve S. NİYETULLAYEV tarafından 1959 yılında Nökis'te yayımlanmıştır.

Karakalpak tiliniñ túsindirme sözligi (Tolkoviy slovar' karakalpakskogo yazıka): Mamut ĖALENDEROV'un sorumluluğunda, Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Bilimler Akademisi'nin Karakalpakistan şubesinin N. DäwĖarayev adlı Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü tarafından 1982-1992 yıllarında 4 cilt olarak ve tek sütun halinde Nökis'te yayımlanmıştır. 1982 yılında yayımlanan 1. cilt, 404 sayfalı olup A, B ve V ile başlayan sözcükleri içermektedir. 1984 yılında yayımlanan 2. cilt, 388 sayfa olup G, Ė, D, Ye, C, Z, İ, Y ve (*közsizlik*'e kadar) K ile başlayan sözcükler içermektedir. 1988 yılında yayımlanan 3. cilt, 368 sayfa olup (*köylek*'ten başlayarak) K, Ė, L, M ve N ile başlayan sözcükleri içermektedir. 1992 yılında yayımlanan 4. cilt ise 636 sayfa olup O, Ö, P, R, S, T, U, Ü, W, F, Ė, H, Ts, Ė, Ş, I, E, Yu ve Ya ile başlayan sözcükleri içermektedir. Bu 4 ciltte 24532 madde, 9572 sözcük anlamı ve 4829 deyim olmak üzere 38.933 birim yer almaktadır.

Kratkiy russko-karakalpakskiy slovar' (*Kıskıça rusça-karakalpakça sözlük*): T. S. SAFİYEV tarafından derlenip A. T. TURABAYEV'in redaktörlüğünde 1962 yılında Moskova'da yayımlanan küçük boydaki bu sözlük, 724 sayfa olup 2 sütun halinde 14.000'e yakın sözcük içermektedir. 635-724. sayfalarda Rusçanın kısa grameri yer almaktadır. Sözlüğün adı, dış kapakta *Kratkiy russko-karakalpakskiy slovar'* (*Kıskıça rusça-karakalpakça sözlük*) olarak geçtiği halde iç kapakta ise *Russko-karakalpakskiy slovar'* (*Rusça-karakalpakça sözlük*) olarak geçmektedir.

Rusça-karakalpakça lingvistikalık terminder sözlüğü: Rusçadan Karakalpakçaya dilbilimi terimleri sözlüğü olan bu sözlük, D. S. NASIROV, A. BEKBERGENOV ve A. CÄRİMBETOV tarafından 1979 yılında Nökis'te yayımlanmıştır.

Russko-karakalpakskiy slovar' (*Rusça-karakalpakça sözlük*): Bu ad ile iki tane sözlük bulunmaktadır: 1) Nikolay Aleksandroviç BASKAKOV'un redaktörlüğünde 1947 yılında Moskova'da yayımlanan birinci sözlük, 831 sayfa olup 30.000'e yakın sözcük içermektedir. 2) Yine Nikolay Aleksandroviç BASKAKOV'un redaktörlüğünde 1967 yılında Moskova'da yayımlanan ikinci sözlük, 1.124 sayfa olup 2 sütun halinde 47.000'e yakın sözcük içermektedir.

Nogayca Sözlükler

Nogaysko-russkiy slovar' (*Nogayca-orısça sözlük*): Nikolay Aleksandroviç BASKAKOV'un redaktörlüğünde 1963 yılında Moskova'da yayımlanan bu sözlük, 562 sayfa olup 2 sütun halinde 15.000'e yakın sözcük içermektedir. 475-484. sayfalarda 2 sütun halinde coğrafi adlar listesi, 485-489. sayfalarda 3 sütun halinde Nogayca erkek ve kadın adları listesi, 490-492. sayfalarda 2 sütun halinde Nogay soy ve boy adları listesi, 493. sayfada on iki hayvanlı takvime dayalı kronoloji

sistemini gösteren bir tablo ve 495-562. sayfalarda ise Nogaycanın kısa grameri yer almaktadır.

Russko-nogayskiy slovar' (*Rusça-nogayca slovar'*): Nikolay Aleksandroviç BASKAKOV'un redaktörlüğünde 1956 yılında Moskova'da yayımlanan bu sözlük, 734 sayfa olup 2 sütun halinde 20.000'e yakın sözcük içermektedir. 728-734. sayfalarda 2 sütun halinde coğrafi adlar listesi yer almaktadır.

Russko-nogayskiy slovar' obşçestvenno-politiçeskoj terminologii (*Obşçestvo-politikalık terminologiyadıñ orısça-nogayca sözlüğü*): Rusçadan Nogaycaya sosyal-siyasal terminoloji sözlüğü olan 188 sayfalı bu sözlük, E. A. DJANİBEKOV, S. A. KALMIKOVA, S. İ. KAPAYEV ve B. A. KARASOV tarafından derlenip 1981 yılında Çerkessk'te yayımlanmıştır.

Kumukça Sözlükler

Kumuksko-russkiy i russko-kumukskiy frazeologičeskiy slovar': Kumukça-Rusça ve Rusça-Kumukça deyimler sözlüğü olan bu sözlük, K. H. DALBOVA tarafından hazırlanıp 1981 yılında Mağaçkala'da yayımlanmıştır.

Kumuksko-russkiy slovar' (*Kumukça-rusça sözlük*): A. G. MAGOMEDOV tarafından derlenip Zaynal Ziyautdinoviç BAMMATOV'un redaktörlüğünde 1969 yılında Moskova'da yayımlanan bu sözlük, 408 sayfa olup 2 sütun halinde 13.000'e yakın sözcük içermektedir. 400-408. sayfalarda 2 sütun halinde coğrafi adlar listesi yer almaktadır.

Russko-kumukskiy slovar': Nurmagomed El'derhanoviç GADJIAH MEDOV tarafından hazırlanıp 1991 yılında Mağaçkala'da yayımlanan bu sözlük, 382 sayfa olup tek sütun halinde 11.000 kadar sözcük içermektedir.

Russko-kumukskiy slovar' (*Rusça-kumukça sözlük*): Zaynal Ziyautdinoviç

BAMMATOV'un redaktörlüğünde 1960 yılında Moskova'da yayımlanan bu sözlük, 1.148 sayfa olup 2 sütun halinde 30.000'e yakın sözcük içermektedir. 1144- 1148. sayfalarda 2 sütun halinde coğrafi adlar listesi yer almaktadır. Öte yandan, makale halindeki Kumukça sözlükler de bulunmaktadır:

AFANAS'EV, M. G., 1893: "Russko-kumıkskiy slovar", *Sbornik materialov dlya opisaniya mestnostey i plemen Kavkaza* 17: 1-45.

MOĞIR, M. V., 1893: "Kumıksko-russkiy slovar", *Sbornik materialov dlya opisaniya mestnostey i plemen Kavkaza* 17: 49-95.

NÉMETH, Gyula, 1911: "Kumük és Balkár Szójegyzék (Kumükisches und balkarisches Wörterverzeichnis)", *Keleti Szemle*, XII, 1-2: 91-153.

Karaçayca-Balkarca Sözlükler

Karaçayev-balkarsko-russkiy slovar (Karaçay-malkar-orus sözlük): Sof'ya Ayubovna GOÇIYAYEVA ve Hıanafi İdrisoviç SUYUNÇEV tarafından hazırlanıp Edgem Raşimoviç TENİŞEV ile Hıanafi İdrisoviç SUYUNÇEV'in redaktörlüğünde 1989 yılında Moskova'da yayımlanan bu sözlük, 832 sayfa olup 2 sütun halinde 30.000'e yakın sözcük içermektedir. 788-790. sayfalarda 2 sütun halinde coğrafi adlar listesi, 791-797. sayfalarda 2 sütun halinde Karaçay-Balkar'ların soyadları listesi, 797-804. sayfalarda 2 sütun halinde Karaçayca-Balkarca kadın ve erkek adları listesi ve 806-831. sayfalarda ise Karaçayca-Balkarcanın kısa grameri yer almaktadır.

Karaçay-malkar tilni orfografiya sözlüğü: J. M. GUZEYEV ve A. M. SOZAYEV tarafından hazırlanıp 1980 yılında Nal'çik'te yayımlanmıştır.

Karaçay tilni frazeologiya sözlüğü: İ. K. TEKELANI tarafından hazırlanıp 1984 yılında Çerkessk'te yayımlanmıştır.

Orfografiya sözlük: Bu yazım kılavuzu, Hıanafi İdrisoviç SUYUNÇEV ile Sof'ya Ayubovna GOÇIYAYEVA tarafından derlenip 1980 yılında Çerkessk'te yayımlanmıştır.

Russko-balkarskiy politiko-terminologičeskiy slovar (Orus-malkar politika-terminologiya sözlük): Rusçadan Balkarcaya siyasal terminoloji sözlüğü olan bu sözlük, H. H. KATSIYEV ve H. S. MALKONDUYEV tarafından derlenip 1961 yılında Nal'çik'te yayımlanmıştır.

Russko-balkarskiy slovar k hrestomatii dlya VI klassa natsional'nyh şkol: Ulusal okulların 6. sınıfı için seçmeler için Rusça-Balkarca sözlük olan bu sözlük, M. T. JABOYEV tarafından hazırlanıp 1963 yılında Nal'çik'te yayımlanmıştır.

Russko-balkarskiy şkol'ny spravoçny slovar: Bu sözlük, 1940 yılında Nal'çik'te yayımlanmıştır.

Russko-karaçayevski slovar: Bu sözlük, H. O. LAYPANOV ile H. T. TOHÇUKOV tarafından hazırlanıp 1941 yılında Mikoyan-Şağar'da yayımlanmıştır.

Russko-karaçayevski slovar obşcestvenno-političeskoj terminologii: Rusçadan Karaçayca sosyal-siyasal terminoloji sözlüğü olan bu sözlük, M. A. HABIÇEV'in redaktörlüğünde 1980 yılında Çerkessk'te yayımlanmıştır.

Russko-karaçayev-balkarskiy slovar (Orus-karaçay-malkar sözlük): H. İ. SUYUNÇEV ile İ. H. URUSBIYEV'in redaktörlüğünde 1965 yılında Moskova'da yayımlanan bu sözlük, 744 sayfalı olup 2 sütun halinde 35.000 sözcük içermektedir. 733-744. sayfalarda coğrafi adlar listesi yer almaktadır.

Tılmaç; russko-karaçayevski slovar: Bu sözlük, İ. AKBAYEV (= Aşbaylanı İsmail) tarafından hazırlanıp 1926 yılında Batalpaşinsk'te (= Çerkessk) yayımlanmıştır.

Ayrıca makale halindeki Karayca-Balkarca sözlükler de bulunmaktadır:

NÉMETH, Gyula, 1911: "Kumük és Balkár Szójegyzék (Kumükisches und balkarisches Wörterverzeichnis)", *Keleti Szemle*, XII, 1-2: 91-153.

PRÖHLE, Wilhelm, 1909: "Karatschajisches Wörterverzeichnis", *Keleti Szemle*, X, 1-2: 83-150.

—, 1914-1915: "Balkarische Studien", *Keleti Szemle*, XV, 1-3: 165-276.

Karayca Sözlükler

Karaimsko-russko-pol'skiy slovar' (Słownik Karaimsko-Rosyjsko-Polski): N. A. BASKAKOV, A. DUBIŃSKI, Ch. F. ISHAKOWA, R. M. İZBULATOWA, K. MUSAYEV, S. M. SZAPSZAL, A. ZAJACZKOWSKI ve W. ZAJACZKOWSKI tarafından derlenip N. A. BASKAKOV, A. ZAJACZKOWSKI ve S. M. SZAPSZAL'ın redaktörlüğünde 1974 yılında Moskova'da yayımlanan bu sözlük, 688 sayfa olup 2 sütun halinde 17.400 sözcük içermektedir. 14-29. sayfalarda kaynakça, 674-680. sayfalarda 2 sütun halinde Karayların soyadları listesi, 681-682. sayfalarda Karayların takvimi ile ilgili bilgiler, 683-684. sayfalarda 2 sütun halinde coğrafî adlar listesi ve 685-687. sayfalarda ise Troki lehçesinden metin örneği yer almaktadır.

Karaj Sez-Bitigi (Słownik karaimski, Karaimisches Wörterbuch): Aleksander MARDKOWICZ tarafından hazırlanıp 1935 yılında Łuck'ta yayımlanan bu Karayca-Lehçe-Almanca sözlük, 71 sayfa ve 2 sütunlu olup Łuck-Haliç lehçesine ait sözcükler içermektedir.

Kırım Tatarcası Sözlükleri

Krimskotatarsko-russkiy slovar' (Kırmıtatarca-rusça luğat): Şevket Aledinoviç ASANOV, Aleksandr Nikolayeviç GARKAVETS ve Seyran Memetoviç USEİNOV tarafından derlenip 1988 yılında Kiyev'de yayımlanan bu sözlük, 237 sayfa olup 2 sütun halinde 7.000'den fazla sözcük içermektedir. 167-232. sayfalarda Kırım Tatarcasının kısa grameri yer almaktadır.

Polny russko-tatarskiy slovar' krimskotatarskogo nareçiya: 120 sayfalık bu sözlük, O. ZAATOV tarafından hazırlanıp 1906 yılında Simferepol'de yayımlanmıştır.

Turetsko-tatarsko-russkiy slovar': nareçii osmanskago, krımskago i kavkazskago, s prilozheniyem kratkoy grammatiki: Lazar' Emmanuiloviç LAZAREV tarafından derlenip 1864 yılında Moskova'da yayımlanan bu sözlük, vi + 113 + iv + 336 sayfadır.